

Kathleen Lynch, Anne Lodge (2004). *Equality and Power in Schools. Redistribution, Recognition and Representation*. London – New York: RoutledgeFalmer, ss. 243.

Powszechnie wiadomo, że w żadnym ze społeczeństw nie można zapewnić jego członkom równości absolutnej. Z jednej bowiem strony osiągnięto już wiele różnorodnych egalitarnych celów (choć z pewnością niektóre spośród nich – nie w pełni), z drugiej jednak strony – nadal w pewnym zakresie w wielu społeczeństwach daje się zauważyć nierówny rozdział dóbr materialnych, władzy, prestiżu, dostępu do szkół, dyplomów akademickich i innych cenionych zasobów.

Badanie równości, pisanie na ten temat, wydawanie książek w zakresie tej problematyki na początku wieku XXI jest zadaniem trudnym. Wydawać się bowiem może, iż ta kategoria teoretyczna związana jest raczej z rozwijaniem i upowszechnianiem minionych (i trochę przebrzmiałych, niedzisiejszych) nurtów badań społecznych i idei politycznych. Złożoność postmodernistycznego świata czyni „wielkie narracje” – marksizm, feminizm czy inne „normatywne” dyskursy – zbytecznymi, mało przydatnymi czy niewystarczającymi. Stan ten ujawnia potrzebę wypełnienia swoistej luki, która w naukach społecznych powstała. Jedną z prób poszukiwań innego, nowego postrzegania równości w naukach o edukacji jest książka dwóch znanych badaczek irlandzkich, Kathleen Lynch i Anne Lodge pt. *Równość i władza w szkołach: redystrybucja, uznanie i reprezentacja (Equality and Power in Schools. Redistribution, Recognition and Representation)*.

Kathleen Lynch, jedna z autorek recenzowanej publikacji, profesor Uniwersyteckiego Kolegium Narodowego Uniwersytetu Irlandii w Dublinie, poświęciła w swej działalności naukowej wiele czasu i uwagi studiom nad równością i sprawiedliwością społeczną, zarówno w ujęciu makrosocjalnym, jak i mikrosocjalnym. Aktywnie angażuje się od ponad dwudziestu lat w badania i rozwój polityki, głoszonej oraz realizowanej przez organizacje rządowe i pozarządowe na rzecz równości. Jest autorką czterech monografii (*The Hidden Curriculum: Reproduction in Education. A Reappraisal*. London: Falmer Press, 1989; *The problem of Women Teachers in Technical and Vocational Education in Kenya, Tanzania and Zambia*. Geneva 1990; *Worlds Apart: Gender Inequalities in Education and Ways of Eliminating them*. Luxembourg – Dublin 1990; *Equality in Education*. Dublin: Gill and Macmillan, 1999), współautorką kilku prac zwartych, wielu artykułów, rozdziałów w pracach zbiorowych oraz kilkunastu raportów rządowych.

Z kolei Anne Lodge jest wykładowcą irlandzkiego Narodowego Uniwersytetu Maynooth. W kręgu jej zainteresowań znajdują się również kwestie równości w edukacji. Badaczka podejmowała liczne próby określenia typów równości oraz relacji społecznych rozwijanych wobec szczególnych grup uczniów np. dzieci z ADHD, młodzieży pochodzącej z mniejszości etnicznych. Ponadto, A. Lodge zajmuje się socjologią okresu dzieciństwa i adolescencji (w tym zwłaszcza relacjami rówieśniczymi i problemem rozwoju tożsamości na tych etapach życia) oraz profilami młodych nauczycieli (szczególnie kwestią ich motywacji i tożsamości).

Co łączy obie badaczki? Kathleen Lynch i Anne Lodge od wielu lat współpracują w ramach Centrum Badań nad Równością w Kolegium Uniwersyteckim w Dublinie (UCD Equality Studies Centre). Zrealizowały szereg projektów badawczych, zorganizowały liczne konferencje, napisały wiele raportów z badań, wdrażały interesujące rozwiązania w szkołach irlandzkich. Jednym z rezultatów współpracy obu badaczek jest książka *Równość i władza w szkołach: redystrybucja, uznanie i reprezentacja* (*Equality and Power in Schools. Redistribution, Recognition and Representation*), będąca przedmiotem tej recenzji. We wszystkich wspólnych przedsięwzięciach autorki stawiają sobie jasno sprecyzowany cel – dostarczenie wiedzy umożliwiającej podejmowanie decyzji wpływających na zwiększanie równości w edukacji.

Kathleen Lynch i Anne Lodge zakładają, że formalne edukowanie odgrywa fundamentalną rolę w nadawaniu określonego kształtu życiu społeczno-kulturowemu, politycznemu i ekonomicznemu danego kraju. Edukacja jest instytucją, w której członkowie społeczeństwa uczestniczą w mniejszym czy większym stopniu. Istotny wydaje się udział szkół zarówno w dystrybuowaniu kulturowego dziedzictwa, jak i definiowaniu tego dziedzictwa w procesie włączania i wykluczania społecznego. Edukacja odgrywa ważną rolę w legitymizowaniu i porządkowaniu relacji społeczno-kulturowych. Instytucje oświatowe stają się „arbitrami”, rozstrzygającymi co jest kulturowo „wartościowe”, nie tylko w odniesieniu do formalnej „treści” nauczania, ale także co do sposobu edukowania – „kto”, „kogo”, „kiedy”, „gdzie”, „w jakich warunkach” oraz „przy pomocy czego” (Lynch, Lodge, 2002, s. 1).

Zdaniem Lynch i Lodge, oddziaływanie edukacji nie zamyka się wyłącznie w sferze kultury i jej przekazu. W zglobalizowanym porządku ekonomiczno-społeczno-politycznym wiedza – szczególnie „skredencjalizowana” wiedza – stała się ważnym predykatem modelu zawodowych możliwości i kluczowym czynnikiem wpływającym na dystrybucję przywilejów społecznych. Uzyskiwanie wyższego i lepszego wykształcenia, uczęszczanie do elitarnych, doskonale kształcących szkół daje przewagę nad tymi, którzy takiej możliwości nie mają.

Scharakteryzowane powyżej postrzeganie współczesnej roli i funkcji edukacji w kontekście równości stanowiło podstawę projektu badawczego Lynch i Lodge. W pierwszej części procesu badawczego badaczki postanowiły przyjrzeć się różnym zjawiskom edukacyjnym (związanym z równością) w realnym życiu – w klasie szkolnej, sali gimnastycznej, pokoju nauczycielskim, na szkolnym korytarzu i boisku – a następnie przeanalizować, zrozumieć i zinterpretować zebrane dane. W tym celu wykorzystały dobrze znany socjologom metodologiczny zabieg triangulacji, polegający na „oświetlaniu” przedmiotu badań z różnych perspektyw – uczniów, nauczycieli i badacza. Umożliwiło to uwzględnienie zróżnicowanych, odmiennych punktów widzenia i pozwoliło na ich wzajemne dopełnienie, zweryfikowanie i relatywizację. Tak „oświetlone mikrodziałania” szkół i ich subiektywne, jakościowe interpretacje zostały – w drugiej części procesu badawczego – umieszczone w szerszych, strukturalnych ramach, czyli na płaszczyźnie makrosocjalnej.

W pracy Lynch i Lodge zostały wykorzystane dane zaczerpnięte z: 1202 eseju napisanych przez uczniów; 1557 uczniowskich i 380 nauczycielskich ankiet; 162 obserwacji zajęć klasowych ze wszystkich przedmiotów; 70 wywiadów typu *focus group* (prowadzonych zwykle w grupach czteroosobowych); licznych obserwacji uroczystości, spotkań

społeczności szkolnej, aktywności nadobowiązkowych; wywiadów swobodnych i nieformalnych rozmów z uczniami i personelem szkolnym, które inicjowano spontanicznie.

Publikacja autorstwa Kathleen Lynch i Anne Lodge składa się z czterech części: *Umieszczenie tła debaty* (*Setting the scene*), *Zagadnienia redystrybucji* (*Issues of redistribution*), *Zagadnienia uznania a wielopoziomowe tożsamości* (*Issues of recognition and multivalent identities*), *Dyscyplina i władza* (*Discipline and power*).

Część pierwsza recenzowanej książki (*Umieszczenie tła debaty*) składa się z dwóch rozdziałów i dotyczy kontekstu analizy prowadzonej w kolejnych częściach. W rozdziale pierwszym autorki przedstawiły naukową debatę nad równością w perspektywie teorii egalitaryzmu. Wskazały one trzy zasadnicze typy nierówności – istotne dla prowadzonej analizy – redystrybucji, uznania i reprezentacji. Uznały za kluczowe zapoczątkowanie współpracy badaczy społecznych oraz teoretyków egalitaryzmu, umożliwiającą zbliżenie dyskursu etycznego i analitycznego. To z kolei – zdaniem Lynch i Lodge – pozwoliłoby na rozwijanie paradygmatu mogącego stanowić podstawę działań na rzecz zmiany.

Rozdział drugi obejmuje metodologiczne podstawy badań, ich zakres empiryczny oraz charakterystykę dwunastu szkół biorących udział w badaniu.

W drugiej części książki (zatytułowanej *Zagadnienia redystrybucji*) – obejmującej rozdział trzeci i czwarty – przeprowadzona została analiza problemów i kontrowersji wokół sprawiedliwości dystrybucyjnej w szkolnictwie. Autorki wyłoniły cztery zasadnicze etapy procesu tworzenia nierówności klasowych: pierwszy – na poziomie przedszkolnym, gdzie niektórzy rodzice (i ich dzieci) posiadają większe możliwości wyboru od innych, a dzieje się to dzięki posiadanym zasobom (głównie ekonomicznym); drugi – w momencie wyboru szkoły podstawowej; trzeci – w trakcie edukacji szkolnej, kiedy to uczniowie są kierowani do różnych ścieżek kształcenia na podstawie testów osiągnięć (faworyzujące tych, którzy wcześniej posiadali przewagę); czwarty – rozgrywający się wewnątrz klasy szkolnej i przynoszący poszczególnym uczniom różne doświadczenia. W konkluzji autorki ujawniają sposoby praktykowania grupowania lub przydziału uczniów do różnych ścieżek i form kształcenia, co ich zdaniem nieodłącznie prowadzi do wzmocnienia nierówności klasowych, kształtując nowe rodzaje podziałów i stratyfikacji na podstawie „poziomu sprawności” osiąganego przez uczniów.

Najobszerniejszą częścią książki jest część trzecia, nosząca tytuł *Zagadnienia uznania a wielopoziomowe tożsamości*. Podjęte zostało w nich zagadnienie nierówności uznania, doświadczanego w szkołach przez grupy mniejszościowe oraz wzajemnego oddziaływania różnorodnych nierówności. W trzech spośród zawartych tu czterech rozdziałów (piątym, szóstym i siódmym) prowadzona jest analiza różnic występujących pomiędzy badanymi szkołami koedukacyjnymi i niekoedukacyjnymi na płaszczyźnie kształtowania tożsamości płciowej. Autorki celowo skoncentrowały się na rodzajach szkół. Projektując badanie, założyły bowiem, że w różnych typach szkół rozwijane są odmienne sposoby rozumienia indywidualnych doświadczeń związanych z różnicowaniem płci. Kwestia ta ma obecnie – zdaniem K. Lynch i A. Lodge – absolutnie wyjątkowy charakter w krajach Europy Zachodniej. Przypadek irlandzki pokazuje jak ogromny jest wpływ płci na strukturalny podział tego społeczeństwa. Autorki postawiły też tezę o porównywalności znaczenia płci z klasą społeczną w osiągnięciu statusu. Następnie podjęły próbę weryfikacji tego stwierdzenia.

Zebrane w pracy dane empiryczne wskazują, iż relacje płci silnie różnicują pozycje społeczne oraz stanowią społeczno-ekonomiczny i polityczny zbiór czynników generujących nierówności – zarówno w kategoriach statusu społecznego i kulturowego, jak i na płaszczyźnie władzy i relacji gospodarczych.

Z kolei rozdział ósmy, zamykający trzecią część książki, charakteryzuje sytuację mniejszości etnicznych w badanych szkołach. Autorki opisały w tym miejscu historię segregacji w szkolnictwie irlandzkim, jak również szereg prób przemilczania tego problemu.

Kwestia braku uznania lub błędnego uznania różnic w kategoriach przynależności etnicznej została zilustrowana przykładem Cyganów, którzy uczęszczali do jednej spośród badanych szkół.

W tle prowadzonych rozważań ujawniono także problemy (nie)równości w kontekście seksualności, niepełnosprawności i przynależności religijnej. Dane empiryczne związane z tą problematyką trudne były do pozyskiwania z uwagi na postawy dyrektorów szkół, którzy utrudniali zadawanie pytań naruszających – zdaniem zarządzających – zasadę poprawności politycznej.

Przedmiotem ostatniej (czwartej) części książki, noszącej tytuł *Dyscyplina i władza*, była analiza relacji władzy. Autorki wskazują w niej, że równość w edukacji związana jest nie tylko z problemem redystrybucji i uznania społecznego, lecz zależy ona również od tego, w jaki sposób szkoły rozwiązują problem stosunków władzy. Kwestię tę ukazano interesująco zarówno w perspektywie uczniowskiej (rozdział dziewiąty), jak i nauczycielskiej (rozdział dziesiąty).

Wymiar nierówności związanych z władzą nazwany został przez Autorki „reprezentacyjnym”, ponieważ ich zdaniem „reprezentacja interesów” stanowi kluczowy problem wyrównywania na płaszczyźnie władzy. Zaistnienie równości politycznej stanowić może podstawę upodmiotowienia każdej jednostki, posiadania przez nią przestrzeni społecznej i możliwości do niezależnego działania.

Konkludując, K. Lynch i A. Lodge scharakteryzowały trzy zasadnicze rodzaje relacji w edukacji, ważnych dla osiągnięcia równości – relacje redystrybucji, uznania społecznego i reprezentacji. Autorki uogólniły ich znaczenie oraz wyłoniły praktyki społeczne i formalne procedury w szkołach, które należałoby zmienić. W tym kontekście podejmują próbę przeciwstawienia się rodzajowi pesymizmu, prezentowanemu przez znanego badacza (nie)równości Pierre’a Bourdieu. Warto w tym miejscu zacytować fragment recenzowanej książki: „Prace Bourdieu sugerują, że obecnie skonstruowane szkoły nie są w stanie promować równości. Proponuje on byśmy zrezygnowali z mitu «szkoły jako siły wyzwolenia», tak abyśmy mogli «zobaczyć instytucję edukacji w świetle prawdziwych ich zastosowań społecznych, to znaczy jako jeden z fundamentów dominacji i sankcjonowania dominacji» (Bourdieu, 1996, s. 5). Jeśli szkoły, jak wskazuje Bourdieu, są endemicznie nieegalitarne pod względem swoich procesów i wyników, musimy szukać miejsc i przestrzeni, gdzie możliwy jest wobec tej sytuacji sprzeciw, bez względu na to jak miałyby to być trudne. Do naszego planu badań musimy podchodzić z uczciwością i otwarcie przyznać jak bardzo niesprawiedliwe są niektóre praktyki edukacyjne. Dzięki takiemu postępowaniu możemy wzbudzić debatę, która stworzy płaszczyznę sojuszy pomiędzy modelami wyjaśniającymi a normatywnymi na rzecz zmiany. Wywołanie dialogu sprzeciwu wobec niesprawiedliwości jest możliwe” (Lynch, Lodge, 2002, s. 19-20).

IV. RECENZJE

*

Recenzowana praca jest bez wątpienia książką, którą warto przeczytać. Autorki przedstawiły w niej zagadnienie równości w edukacji w całej jego złożoności. Analiza sprawiedliwości dystrybucyjnej, różnicy oraz problematyki władzy ukazała wzajemne przenikanie się tych kwestii w rzeczywistości szkolnej. Takie ujęcie problemu równości wydaje się interesujące dla różnych grup czytelników: pedagogów, socjologów, politologów, jak również nauczycieli, dyrektorów szkół, pracowników różnych szczebli administracji oświatowej czy też polityków, którzy z kolei próbują się zmierzyć z praktykowaniem równości.

Mirosława Cylkowska-Nowak

Bibliografia

Bourdieu P. (1996). *The State Nobility: Elite Schools in the Field of Power*. Oxford: Polity Press.

Lynch K., Lodge A. (2002). *Equality and Power in Schools. Redistribution, Recognition and Representation*. London - New York: RoutledgeFalmer.